

N:o 31.

Ank. till Riksd. kansli den 6 mars 1899 kl. 2 e. m

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl.
Maj:t angående lagstiftning i fråga om sockenbibliotek.*

Från Andra Kammaren har lagutskottet fått till sig hänvisad en af herr *S. J. Boëthius* inom nämnda kammare väckt motion, n:o 111, af följande lydelse:

»För att det arbete, som nedlagts och nedlägges på vårt folkskoleväsendes utveckling, må blifva verkligt fruktbärande, fordras, att åt dem, som i folkskolorna förvärfvat bildningens första förutsättningar, tillfälle må beredas att genom ändamålsenlig läsning göra den förvärfvade bildningsmöjligheten effektiv. Dertill kräfves emellertid goda folkbibliotek. Under det uppsving, som vårt folkskoleväsende erhöll på 1860-talet, erkändes detta också allmänt, och följden häraf var uppkomsten af en stor mängd s. k. sockenbibliotek; 1866 räknade man icke mindre än 1,265 sådana. Under de sista årtioendena har dock ett beklagligt bakslag inträdt med afseende på denna en gång så lofvande rörelse. Orsakerna härtill torde vara flera, hvarför också medel af olika slag till det nämnda missförhållandets afhjelpande kunna behöfvas. En af dessa orsaker är emellertid sådan, att den torde kunna undanrödjas på lagstiftningens väg och därför förtjenar de offentliga myndigheternas uppmärksamhet.

Bih. till Riksd. Prot. 1899. 7 Saml. 19 Häft. (N:o 31.)

När 1862 års kommunallagar först började tillämpas, synes den allmänna uppfattningen hafva varit, att sockenbiblioteken, såsom stående i nära samband med folkskoleväsendet, hörde under kyrkostämmans och skolrådets vård, en uppfattning, som fick ytterligare stöd af att 1842 års folkskolestadga anbefalde presterskapet »att uppmuntra till inrättande och begagnande af sockenbibliotek», och att instruktionen för folkskoleinspektörerna ålade dessa att utföra uppsigt öfver de ifrågavarande inrättningarna. Man torde också vara berättigad att antaga, att den kraftiga utveckling, som sockenbiblioteksinstitutionen företedde på 1860-talet, väsentligen berodde af skolstyrelsernas intresse därför. Emellertid uppstod i ett par kommuner i Skaraborgs län (Skarstads och Hellums kommun samt Önums kommun) tvist mellan kyrko- och kommunalstämmorna rörande målsmanskapet för sockenbiblioteken, i det å ena sidan de respektive kommunalstämmorna tillsatte särskilda biblioteksstyrelser och å andra sidan sockenbibliotekets räakenskaper i den ena af de båda kommunerna förelades kyrkostämman. Från båda håll anfördes klagomål hos Konungens befallningshafvande i länet, som i sitt utslag af den 11 juli 1866 förklarade kommunalstämman obehörig att om ordnandet, vården och förvaltningen af sockenbibliotek fatta beslut, hvilket deremot tillkomme kyrkostämman. Frågan drogs då under Kongl. Maj:ts pröfning, och den 8 februari 1867 utfärdades, på föredragning af chefen för civildepartementet, en kongl. resolution, hvarigenom länsstyrelsens utslag undanröjdes, kommunalstämmorna förklarades hafva varit berättigade att tillsätta styrelse för sockenbiblioteket, men det öfverklagade kyrkostämmobeslutet angående biblioteksräakenskaperna förklarades utan verkan. De grunder, som anfördes för utslaget, voro, att enligt § 7 i kongl. förordningen af den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet inga andra ärenden undantagas från kommunalstämmas behandling än sådana, om hvilka särskildt stadgas, att de höra under kyrkostämman, men frågan om sockenbibliotekens förvaltning ej är upptagen bland de ärenden, som i § 2 af kongl. förordningen af den 21 mars 1862 om kyrkostämman uppräknas såsom hörande till kyrkostämmans handläggning. Detta prejudikt har haft till följd, att inom kommunerna *antingen* ovisshet uppstått angående rätt forum för sockenbiblioteksfrågors behandling, då det nämnda utslaget synes strida mot § 11 i nuvarande folkskolestadga, hvilken liksom föregående folkskolestadga ålägger skolråden att befrämja inrättandet och begagnandet af sockenbibliotek samt tillse, att lämpliga böcker dertill anskaffas, *eller* att sockenbiblioteken helt och hållet öfverlemnats åt kommunalstämmans och kommunalnämndens vård. Intetdera har i allmänhet varit lyckosamt för sockenbiblioteken. Osäkerheten har verkat

förlamande, och kommunalnämnderna, som måste ombesörja så många andra angelägenheter och i hvilka kommunernas folkskolelärare icke kunna inväljas, hafva, då de på grund af det nämnda utslaget kommit att tjenstgöra såsom biblioteksnämnder, ej alltid med behörig kraft kunnat egna sig åt detta uppdrag. För att i någon mån uppfylla sina skyldigheter med afseende på anskaffandet af god folkläsnings, hafva stundom i stället respektive skolmyndigheter koncentrerat sin verksamhet på skolbiblioteken, hvilkas utveckling de enligt samma § 11 äfven hafva att befrämja och hvilkas vård oomtvistligen tillhör dem, men detta torde stundom hafva medverkat till att det kommunala intresset svalnat för sockenbiblioteken, och dock kunna dessa tydligen ej ersättas genom skolbiblioteken, hvilka böra lämpas efter barnens och ungdomens behof.

Under sådana förhållanden synes en ändring i kommunallagarne vara af behovet påkallad med syfte att dels undanröjda den anmärkta ovissheten, dels ytterligare befrämja sockenbiblioteksinstitutionens utveckling. Det enklaste sättet härför vore, att vårderna af denna institution uttryckligen öfverflyttades på kyrkostämman och skolråd, då dessa i öfrigt hafva hand om kommunens folkundervisningsanstalter, till hvilka sockenbiblioteken helt enkelt äro ett nödvändigt komplement, och borde då ett tillägg göras till § 2 i kongl. förordningen om kyrkostämman af den 21 mars 1862, hvarigenom »sockenbibliotek» äfven intoges bland de i nämnda § uppräknade frågor, som höra till kyrkostämmans handläggning. Folkskolestadgans ofvan omtalade § 11 bragtes härigenom i öfverensstämmelse med gällande kommunallagar. Häremot skulle emellertid kunna anföras, att möjligen på detta sätt sockenbiblioteken erhöles en allt för ensidig religiös pregel, men, säger en författare, som i tidskriften Verdandi för 1898 behandlat frågan om våra folkbibliotek: »det är nu säkerligen ingen fara att öfverlemnna biblioteken åt skolråden. Ehuru dessa höra till de institutioner, som långsammast utveckla sig, så äro de dock nu i regeln helt annorlunda än på 1850-talet». En brist vore visserligen, att folkskolelärarne, hvilka väl böra hafva det största intresset för sockenbiblioteken, ej äro sjelfskrifna medlemmar af skolråden och, om de tillika äro klockare, ej ens äro valbara till dessa, men möjligen kunde stadgas rätt för folkskolelärare att alltid adjungeras i skolråd, när sådant behandlar frågor rörande sockenbibliotek. Skulle emellertid hinder möta mot att öfverflytta sockenbiblioteksinstitutionen från kommunalstämma till kyrkostämman, då är det af nöden, att ett tillägg göres till kongl. förordningen af den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet af sådant innehåll, att i hvarje kommun skall finnas en under kommunal-

nämnden stående biblioteksstyrelse, och synes det, att i denna styrelse skolrådets ordförande och folkskoleläraren böra vara sjelfskrifna ledamöter, eller, der flere folkskolelärare finnas inom kommunen, en af dessa bör i styrelsen inväljas.

Då af det nu anförda framgår, att olika synpunkter med afseende på frågans lösning kunna göra sig gällande, har jag ej ansett mig böra framställa ett definitivt ändringstörslag, utan får vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte genom skrifvelse till Kongl. Maj:t begära, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag om sådana ändringar i nu gällande kommunallagar, att dels klarhet må vinnas angående frågan, under hvilka kommunala myndigheter sockenbiblioteksinstitutionen sorterar, dels bättre garantier erhållas för denna institutions vård och utveckling».

Utskottet vill till en början såsom sin åsigt framhålla, att af gällande lagbestämmelser framgår, att frågor rörande de å landsbygden inrättade s. k. sockenbiblioteken skola behandlas på kommunalstämma. Uti 7 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet föreskrifves nemligen, att alla ärenden, som förut voro till sockenstämmas handläggning hänvisade, äfvensom de öfriga angelägenheter, hvilka kommunen såsom sådan eger att vårda, skola till öfverläggning och beslut i kommunalstämma upptagas, endast med undantag af sådana angelägenheter, om hvilka särskildt stadgas, att de skola upptagas till behandling å kyrkostämma, och bland de uti 2 § af förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd uppräknade frågor, hvilka höra till kyrkostämmas handläggning, finnas icke omnämnda ärenden angående sockenbiblioteken.

Den omständigheten, att frågor angående sockenbiblioteken skola behandlas på kommunalstämma, innebär emellertid icke, att kommunalnämnden ovilkorligen skall handhafva den närmare vården och tillsynen öfver ifrågavarande bibliotek. Intet hinder finnes för att kommunalstämman, derest den till följd af mängden af öfriga kommunalnämnden äliggande bestyr eller af annan anledning så finner lämpligt, uppdrager skötandet af sockenbibliotekens angelägenheter åt en särskild biblioteksstyrelse, i hvilken då jemväl folkskolelärare kunna inväljas, eller att kommunalstämman på något annat sätt ordnar dessa biblioteks vård och förvaltning, så att kommunalnämnden derifrån befrias. Med hänsyn der-

till, att gällande lagstiftning sålunda lemna tillfälle att efter omständigheterna ordna sockenbibliotekens handhavande på sätt, som må finnas lämpligast, och då den omständigheten, att högsta målmanskapet för dessa bibliotek är tillagdt kommunalstämman, icke enligt utskottets åsigt kan anses innebära, att den viktiga angelägenheten skulle blifva obehörigen tillbakasatt eller försummad, kan utskottet icke tillstyrka, att ifrågavarande slags ärenden skulle öfverflyttas till kyrkostämman.

Att såsom motionären föreslagit införa en bestämmelse om att i hvarje kommun skall tillsättas en biblioteksstyrelse, lär icke böra ifrågakomma redan af den anledning, att något stadgande icke finnes derom, att alla kommuner skola hafva sockenbibliotek, samt många kommuner också, delvis till följd deraf att deras behof af bibliotek är på annat sätt tillgodosedt, icke inrättat några dylika bibliotek.

Emellertid anser utskottet det icke heller lämpligt att föreskrift gifves af innehåll, att i alla kommuner, som äro försedda med sockenbibliotek, ovillkorligen skall finnas särskild under kommunalnämnden stående biblioteksstyrelse. Att intvinga sockenbiblioteksinstitutionen uti en viss bestämd, för hela vårt land gemensam form torde ingalunda gagna saken, utan utskottet håller före, att ifrågavarande institution bäst befrämjas derigenom att den, utan att bindas af detaljerade lagbestämmelser, får utveckla sig fritt och otvunget, dervid det enskilda intresset och initiativet till fullo kunna göra sig gällande, samt de olika förhållandena å hvarje särskild ort kunna tagas i betraktande vid ordnande af sockenbibliotekens angelägenheter och förvaltning.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att herr Boëthius' ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 mars 1899.

På lagutskottets vägnar:

K. S. HUSBERG.